

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 22 januari 2025

Mål nr
Ö 374-24

PARTER

Klagande

HB

Ombud: Advokat UH

Motpart

FB

Ombud: Advokat MF

SAKEN

Återförvisning av mål om avvisande av talan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2023-12-21 i mål Ö 13867-23

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och avvisar FBs talan.

Högsta domstolen förpliktar FB att till HB betala ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen med 44 713 kronor för ombudsarvode och ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för detta beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HB har yrkat att Högsta domstolen ska avvisa FBs talan.

FB har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL**Bakgrund**

1. HB och FB är delägare i dödsboet efter GB, vilket förvaltas av en boutredningsman. Även LB, KB och GF är delägare i dödsboet.
2. FB väckte talan i eget namn men för boets räkning och yrkade att tingsrätten – med tillämpning av 3 kap. 3 § andra stycket ärvdabalken – skulle förplikta HB att till dödsboet återbära närmare två miljoner kronor. Det yrkade beloppet motsvarade värdet av gåvor som FB uppgav att HB hade fått av GB.
3. LB, KB och GF uppträder inte som kärandeparter i målet vid sidan av FB. I stämningsansökan har FB angett dem som svarande utan att rikta något yrkande mot någon av dem.
4. Boutredningsmannen har avstått från att föra boets talan.

Målet i Högsta domstolen

5. Frågan i målet gäller under vilka förutsättningar en dödsbodelägar kan väcka och föra talan i eget namn men för dödsboets räkning.

Dödsboet som part

6. I mål som rör ett dödsbo har boet partsbehörighet i egenskap av juridisk person. Dödsbodelägarerna företräder gemensamt dödsboet mot tredje man samt har rätt att gemensamt föra talan för dödsboets räkning och svara i mål som rör boet (se 18 kap. 1 § ärvdabalken).

7. När dödsboet förvaltas av en boutredningsman är det i stället boutredningsmannen som företräder dödsboet mot tredje man och har rätt att tala och svara i mål som rör boet (se 19 kap. 12 §).

Dödsbodelägares rätt att föra talan för boets räkning

8. Det finns bestämmelser som ger enskilda dödsbodelägar rätt att i vissa fall föra talan för boets räkning.

9. När dödsboet förvaltas av en boutredningsman får var och en av delägarerna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägar är motparter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan. Delägar som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången. (Se 19 kap. 12 a §.)

10. Det finns också bestämmelser med motsvarande innehåll som reglerar de fall när dödsbodelägarerna själva gemensamt förvaltar boets egendom och när dödsboet förvaltas av en testamentsexekutor med behörighet att företräda boet i rättegång (se 18 kap. 1 b § och 19 kap. 20 a §).

11. Regleringen om dödsbodelägares rätt att föra talan för dödsboets räkning infördes 1981 i syfte att lagfästa tidigare praxis. När det gäller den situationen att dödsboet har avträtts till förvaltning av boutredningsman hänvisas i förarbetena till ”Fastigheten Ren” NJA 1969 s. 437, ”Stadsägan i Solumshamn” NJA 1972 s. 586 och ”Fastighetsföreningen Ekhöjden” NJA 1974 s. 623. I dessa fall hade dödsbodelägare getts rätt att föra talan under förutsättning att samtliga dödsbodelägare var parter i målet, antingen på kärande- eller svarandesidan, samt att boutredningsmannen hade ansett sig ha slutfört sitt uppdrag eller avstått från att föra talan. Bestämmelserna om enskild delägares rätt att föra talan för boets räkning utformades så att dessa förutsättningar fortsatt skulle gälla. (Se prop. 1980/81:48 s. 23, jfr även ”Kvarteret Selleriet” NJA 1976 s. 615.)

12. I förarbetena betonas att regleringen innebär att dödsboet i sin helhet kommer att bli indirekt representerat och att varje delägare får tillfälle att i målet föra fram material som domstolen kan lägga till grund för avgörandet (se a. prop. s. 24).

13. Det uttalas också att enskilda dödsbodelägare kan föra talan för egen räkning, även om deras talan kan synas röra dödsboet (se a. prop. s. 23 med där gjorda hänvisningar till praxis, jfr dock ”Fastigheterna i Heda” NJA 1979 s. 169).

Dödsbodelägare som väljer att förhålla sig neutrala

Förarbeten och diskussion

14. En fråga som uppmärksammades i förarbetena är vad som gäller när någon av dödsbodelägarna vill förhålla sig neutral och inte delta i processen. I förarbetena anges att om en dödsbodelägare vill stå utanför rättegången så har de andra delägarna talerätt endast om deras talan riktas

också mot honom eller henne, alltså med yrkande att också han eller hon ska utge den omtvistade egendomen. (Se a. prop. s. 34.)

15. Uttalandet har kritiserats för att inte vara förenligt med principerna om rättegången i tvistemål (se Gösta Walin och Göran Lind, Kommentarer till Ärvdabalken, Del II, 6 uppl., 2017, s. 60 samt Elisabeth Lehrberg, Processgemenskap, 2 uppl. 2000, s. 189. Jfr även justitierådet Johan Muncks tillägg för egen del i ”Den tredje delägaren” NJA 2007 s. 69). Bland annat hänvisas till att en ansökan om stämning ska innehålla ett bestämt yrkande och att ett grundlöst yrkande kan avvisas eller föranleda omedelbar dom då saken är uppenbar (se 42 kap. 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken).

16. Kritiken bygger på att förarbetsuttalandet inte ska förstås så att det också i dessa fall förutsätts att det förs en allvarligt menad talan även mot den neutrala dödsbodelägaren. Vidare har uttalandet uppfattats på så sätt att bestämmelserna om enskild delägars rätt att föra talan för boets räkning skulle kunna ses som en specialreglering i förhållande till rättegångsbalkens bestämmelser och ge möjlighet att föra talan mot dödsbodelägare utan att någon egentlig talan riktas mot honom eller henne (se Gösta Walin och Göran Lind, a.a., s. 60).

Slutsats

17. Frågan är om regleringen i 19 kap. 12 a § – läst i ljuset av uttalandet i förarbetena – innebär att talan i dessa fall ska kunna anses riktad mot någon som det egentligen inte finns något anspråk mot.

18. Det skulle vara mindre väl förenligt med generella processrättsliga principer om käranden kunde rikta ett grundlöst yrkande mot en neutral dödsbodelägare och därigenom få talerätt enligt bestämmelsen. En sådan

ordning skulle också väcka frågor om hur den delägaren ska behandlas i rättegången. Det framstår inte heller som rimligt att det ska vara möjligt att tillerkännas rätt att föra boets talan endast genom att ange samtliga övriga delägare som motparter i stämningsansökan.

19. Av särskild betydelse är vidare att bestämmelsen i 19 kap. 12 a § innehåller ett undantag från huvudregeln i 12 § om att det är boutredningsmannen som för boets talan (jfr även 18 kap. 1 b § och 19 kap. 20 a § som innehåller motsvarande undantag för andra situationer). Ordalydelsen i bestämmelsen är klar och innebär att en förutsättning för att en dödsbodelägare ska kunna föra talan i eget namn men för dödsboets räkning är att samtliga övriga dödsbodelägare är motparter.

20. Det anförda leder till slutsatsen att bestämmelsen i 19 kap. 12 a § bör ges den innebörden att samtliga dödsbodelägare måste vara parter, som kärande eller som svarande med ett yrkande riktat mot sig, för att en dödsbodelägare ska få väcka och föra talan i eget namn men för dödsboets räkning. Det yrkande som riktas mot en svarande måste vara av sådan karaktär att det utgör ett allvarligt menat anspråk som rör honom eller henne.

Bedömningen i detta fall

21. FB har väckt talan mot HB med ett yrkande riktat mot henne. LB, KB och GF har inte biträtt hans talan. Att han i stämningsansökan tagit upp dem som svarande medför inte att de har ställning som parter i processen. Detta innebär att övriga dödsbodelägare inte är motparter i målet och att FB därför inte har rätt att föra talan i eget namn för boets räkning.

22. Hovrättens beslut ska därför ändras och FBs talan avvisas.

23. FB ska förpliktas att betala ersättning för HBs rättegångskostnader i Högsta domstolen. Det yrkade beloppet är skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund (referent), Stefan Johansson, Petter Asp och Margareta Brattström (tillägg). Föredragande har varit justitiesekreteraren Erika Hed.

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitierådet Margareta Brattström tillägger för egen del följande.

Vid införandet av bestämmelserna i 18 kap. 1 b § samt 19 kap. 12 a och 20 a §§ ärvdabalken förefaller en av lagstiftarens intentioner ha varit att en dödsbodelägare i vissa fall skulle ha rätt att föra talan för dödsboets räkning även om en eller flera andra delägare ville förhålla sig neutrala och stå utanför rättegången (jfr ovan p. 14). Ändamålsskäl kan tala för en sådan ordning.

I situationer som den förevarande (när talan förs med stöd av 3 kap. 3 § andra stycket ärvdabalken) kan det ifrågasättas om grunden för ett anspråk riktat mot en av flera dödsbodelägare överhuvudtaget kan komma under prövning enligt gällande rätt om inte övriga delägare deltar som parter på kärandesidan. En boutredningsman, som har att bevaka dödsboets och samtliga dödsbodelägars intressen, kan knappast föra en sådan talan för boets räkning. Vidare är det oklart om en enskild dödsbodelägare har möjlighet att för egen del föra en sådan talan mot annan delägare i syfte att få ytterligare arvslott (jfr ovan p. 13 med hänvisningen till ”Fastigheterna i Heda”). Rättsläget får anses vara otillfredsställande.

Finland har bestämmelser angående vem som har rätt att föra talan för ett dödsbo som i hög grad motsvarar de svenska (jfr 18 kap. 2 § samt 19 kap. 13 och 21 §§ i den finska ärvdabalken med 18 kap. 1 och 1 b §§ samt 19 kap. 12 och 20 §§ i ärvdabalken). En skillnad gäller dock beträffande förutsättningarna för en dödsbodelägare att föra talan för dödsboets räkning. Enligt finsk rätt ska dödsbodelägaren ”instämma övriga

delägare att höras i saken” (18 kap. 2 § andra stycket finska ärvdabalken). I litteraturen uttrycks detta som att bestämmelserna om samförvaltning av dödsbo inte hindrar en dödsbodelägare från att föra talan till godo för dödsboet, även om de övriga delägarna inte förenar sig om talan (se Urpo Kangas, Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder, 2015, s. 485; jfr även s. 491 angående bristande behörighet för en boutredningsman att föra talan om återbärande av värden till dödsboet med stöd av motsvarande bestämmelse som i 3 kap. 3 § andra stycket ärvdabalken).

Utformningen av den finska talerätsregeln torde innebära att det inte, som i svensk rätt, uppställs krav på att samtliga delägare är parter i en rättegång där en dödsbodelägare för talan för boets räkning. Med en sådan ordning har en dödsbodelägare möjlighet att initiera en rättslig prövning av ett anspråk mot annan dödsbodelägare samtidigt som övriga delägare – genom att stämmas in för att höras i processen – ges tillfälle att föra fram material utan att för den sakens skull behöva vara part i målet (jfr ovan p. 12). Det kan finnas skäl att överväga om en liknande lösning bör införas i svensk rätt.
